

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

◦

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יתרו

(חלק טז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מוקדש לזכרון הרבנית הצדקנית
מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע
בקשר עם יום היארצייטה הלולא כ"ב שבט, ה'תשפ"א
אשת נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר זי"ע

ע"י

מנחם מענדל בן חנה שרה
חי' מושקא בת חנה בתי'
רחל בת חי' מושקא
שיינא בת חי' מושקא
לוי בן חי' מושקא
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

יתרו

192

לתם ובתשובותיהם, ליישב ענין מסויים בתוכן הכתוב שדורש ביאור, ואשר אינו מבואר ע"י המשך הכתוב, את כל אשר עשה וגו'". וצריך להבין: מה אינו מובן בפשט הכתובים כאן?⁵

עוד צריך להבין: השם יתרו (אחד משבעת השמות)⁶ נוסף לו כשנתגייר – „כשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו אות אחת על שמו" – וא"כ כיצד מכנהו כאן הכתוב בשם זה („וישמע יתרו"), כאשר מדובר על הזמן שבו הי' עדיין „כהן מדין" – בטרם נתגייר?⁸

ב. ולהבין כ"ז יש להקדים ביאור בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, התמוהים מאד בהשקפה ראשונה.

בדבריו הביא הרמב"ם⁹ את מאמר

(5) הכרחו של רש"י – ע"ד הפשט – לפרש שדוקא ב' ענינים אלה „שמע ובא" – ראה לקו"ש חי"א ע' 77 הערה 32. וראה לקמן בפנים סי"ב ובהערה 75.

(6) מכילתא ופרש"י כאן. ופרש"י שמות ד, יח. שמו"ר פכ"ז, ח. תנחומא כאן ד.
(7) פרש"י כאן. ע"ז בשמו"ר שם (לפי' הא'). ובמכילתא כאן: שיתר במע"ט.

(8) ודוחק לומר, כמו שכ' אחדים מהמפרשים (ראה רע"ב, וט"ז כאן – לענין שם יתרו) שהתורה קראו ע"ש העתיד וכמו בשם הנהר השלישי גו' קדמת אשור (בראשית ב, יד ובפרש"י), כי (ע"ד הפשט עכ"פ) זהו שייך לומר כשאין שם אחר, אבל יתרו הרי הי' לו ז' שמות כו'. ועד"ז צ"ל בהכ"י שמות ג, א, ד, יח. וראה מפרשי רש"י כאן. ואכ"מ.

(9) בהקדמתו לפיה"מ ד"ה אחר כן. ולהעיר שהנדפס בש"ס שלנו שווה הקדמה „מסדר זרעים" – צ"ע שה"ה הקדמת כללות פיה"מ. ואם

א. על הפסוק „וישמע יתרו כהן מדין גו'" שאלו חז"ל:¹ „מה שמועה שמע ובא", ומצינו בדבריהם כמה דעות במענה לשאלה זו: לדעה אחת „מלחמת עמלק שמע ובא", לדעה שני' „מ"ת שמע ובא" ולדעה שלישית „קריעת ים סוף שמע ובא".

וידועה² הקושיא בזה: מה פשר השאלה מעיקרא „מה שמועה שמע", עד שהוצרכו חז"ל לחפש הסבר וביאור לדבר, בשעה שהכתוב עצמו ממשיך (ששמע), את כל אשר עשה³ אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים?⁴

יתירה מזו: המענה בדברי חז"ל, שיתרו שמע „מלחמת עמלק" או „מ"ת" וכו', מוקשה לכאורה מהמפורש בכתוב ששמע „את כל אשר עשה גו' כי הוציא גו'".

וביותר קשה, שאף רש"י – המפרש לכל לראש לפי פשוטו של מקרא – (א) הביא כאן, בפירושו עה"פ, שאלה זו; (ב) ובתירוצו חיבר ב' (מתוך ג') הדעות: „קריעת ים סוף ומלחמת עמלק".

ועכצ"ל, שכוונת חז"ל ורש"י, בשא-

(1) מכילתא כאן. זבחים קטז, א. ירושלמי מגילה פ"א הי"א. וראה לקמן הערה 75 השינוי בלשונם.

(2) ראה מפרשי רש"י ריש פרשתנו. חדא"ג מהרש"א זבחים שם. כלי יקר כאן. ועוד.

(3) ובפרש"י: בירידת המן ובבאר ובעמלק.

(4) ובפרש"י: זו גדולה על כולם.

וצריך להבין:

(א) כיצד מתבארת המעלה המיוחדת ד'ד' אמות של הלכה ע"י שני הענינים „חכמה ומעשה“? הקשר בין „הלכה“ ל„מעשה“ מובן, מפני שתוכנה של הלכה הוא לידע „את המעשה אשר יעשון“ ואלה „אשר לא יתעשנה“, ותלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה¹⁴; אבל איזו שייכות יש בין ענין החכמה – עד ידיעת „אחדות הקב"ה“ – לענין ההלכה¹⁵?

194

(ב) ואפילו אם נמצא רמז ואופן לפרש שתיבת „הלכה“ כוללת גם משמעות של „חכמה“, עדיין אינו מובן: תיבת „הלכה“ מוזכרת ריבוי פעמים בש"ס ומתפרשת כפשוטה¹⁶ – דין והוראה כיצד יש להתנהג ע"פ תורה¹⁷ – ופירוש זה ד„הלכה“ נוגע גם לדינא (ד„אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך

חז"ל¹⁰ „(מיום שחרב ביהמ"ק) אין (לו) להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד“, וכתב, שבלמוד מאמר רז"ל כפשוטו „תמצאנו רחוק מאד מן האמת: וכי ד' אמות של הלכה“ הן התכלית הגמור, וכל דבר אחר „מושלכת אחר גיויו“?

וביאר באריכות, שתכלית כל עניני העולם היא האדם, ותכלית האדם היא להגיע למדריגת איש השלם, ושלמותו תלוי ב„החכמה¹¹ והמעשה“. היינו, שיתעלה בחכמה ובהשגה עד התכלית: „החכמה האלקית“ – „לצייר לנפשו אחדות הקב"ה¹²“, ושאר כל החכמות אינן אלא הכנה כדי לבוא אח"כ לידיעה אלקית; ו„המעשה“ – שלא להיות שטוף בתענוגים – סור מרע, ותיקון המדות וכו' שתהיינה כדבעי למהוי – ועשה טוב.

ולאחר אריכות הביאור בכל זה, סיים הרמב"ם, שבשעה שנתבונן ונלמד מדברי חז"ל את שני הענינים הנזכרים, „חכמה ומעשה“, אזי נדע את צדקת מאמרם „אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה“¹³.

בצדק אמרו אין לו להקב"ה בעולמו כו". ולפי פשוט הכוונה שמלימוד תושבע"פ מגיעים לב' ענינים אלו. אבל עדיין חסר ביאור איך מגיעים ואיפה נרמז תכלית החכמה ידיעת אלקות ואחדות הבורא וכו', וכדלקמן בפנים.

(14) קדושין מ. ב. ב"ק יז. א.

(15) גם צלה"ב מה שמקשה בהתחלת דבריו „ובזמן שם ועבר ואחריו שלא היתה שם הלכה הנוכל לומר שאין להקב"ה חלק בעולם כלל“ – והרי בזמן שם ועבר הי' „בימד"ר של שם ובימד"ר של עבר“ וכמדורז"ל עה"פ (תולדות כה, כז) „יושב אהלים“. ובע"ז (לו, ב): „בב"ד של שם גזרו כו. – ולהעיר מרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב. מו"נ ח"ב פל"ט. וארוז"ל (יומא כה, ב) מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה כו' אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה כו' יצחק אבינו זקן כו'.

(16) ראה אַנציקלופדיא תלמודית ערך הלכה בתחלתו.

(17) וגם מהמשך הגמ' ברכות שם: ואמר אביי .. כיון דשמענא להא .. לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא.

מפני שסמכו לו – ה"ז סמוך למס' ברכות. וראה תרגומו של קאפאח.

(10) ברכות ת, א.

(11) כמה פעמים לפני זה מובא הל' „דעת“ (ולא „חכמה“) – וצ"ע אם דייק המתרגם בזה.

(12) גם מרמב"ם זה מובן גדול הכרח לימוד פנימיות התורה שהיא חכמה האלקית, שע"י דוקא אפשר „לצייר לנפשו אחדות הקב"ה“ (נוסף על המפורש בספר היד החזקה (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב): והאיך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן וכו').

(13) בתרגומו של קאפאח: „וכיון שמדבריהם ע"ה אנו לומדים שני הדברים הללו כלומר החכמה והמעשה ממה שביארו וממה שרמזו

בנוגע למעשה, אלא גם רזין דאורייתא, דהיינו החכמה והדעת באחדות הבורא.

אלא שעפ"ז מתורצת רק השאלה השני' – מנ"ל ש"הלכה" כאן פירושה גם ידיעת אלקות כו'. אך עדיין אינו מובן למה להם לחכמים לנקוט כאן לשון הלכה, שבכל מקום משמעה שונה? ובכלל: היכן כל התוכן האמור מרומז בענין "ד' אמות של הלכה"?

ד. נקודת ביאור הענין: בפשוטות – גם המצוות דאחדות השם, אהבת השם וכו', הרי הן הלכות (ובהן כמה וכמה הלכות פסוקות^{22*}). והרמב"ם אף מדגיש בתחילת ספרו, שהוא ספר הלכות ופסקי דינים דוקא – שמצוות אלו הן יסודי התורה, ותוכנן "לידע (ידיעה הבאה ע"י "חכמת אלקית") שיש שם מצוי כו'" ו"אלוקה זה אחד" (אחדות השם) וכו'.

– עד שאפילו בנוגע לקטן הנה ההלכה הראשונה דיד' בתחילת היום היא לומר "מודה אני לפניך מלך כו'", ברכות וכו' –

^{22*} ולכאורה עפ"ז צ"ע – כיון ש"דע לפני מי אתה עומד" או כיו"ב (רמב"ם הל' תפלה פ"ד. שו"ע אדה"ז חאו"ח סצ"ח) וכוונת פסוק א' דק"ש מעכבות בתפלה והלכות פסוקות הן, כנ"ל – הי' צ"ל פתיחת התפלה בזה, ולמה "נהגו העם כו' אר"ז בנות כו'" (רמב"ם סדר תפלות בתחלתו). יתרה מזו – מקרא מלא דיבר הכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד (ראה טושו"ע ריש או"ח) וגם בזה כמה הל' פסוקות –

וי"ל אולי מפני שהידיעה לפני מי והכוונות הנ"ל, צ"ל ככאו"א לפי כחו דוקא, ורצו לתקן נוסח השווה לכל, שתקנו בהתפלה עצמה, בכל הברכות והתפלות (ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ד).

דבר הלכה¹⁸, וכיו"ב). ואם כן, מנא תימרא דבמאמר רז"ל זה משמעות תיבת "הלכה" שונה מבכל מקום¹⁹?

ג. לכאורה הי' אפשר לבאר, שהכרחו של הרמב"ם לקשר "ד' אמות של הלכה" האמורות כאן עם חכמת ידיעת אלקות הוא מהתחלת מאמר רז"ל "מיום שחרב ביהמ"ק", היינו, שהד' אמות של הלכה ממלאות את מקום פעולת והשפעת ביהמ"ק –

ומאחר שבביהמ"ק בחוץ, בלשכת הגזית, שכן הב"ד הגדול – עיקר תושבע"פ והלכה²⁰; ובה בשעה היו טמונים שם – אמנם לפני ולפנים, בארון שבקדה"ק – הלווחות (וספר תורה²¹), שכל זה מורה על בחינת פנימיות התורה ורזין דאורייתא –

מובן מזה²², שה"ד' אמות של הלכה" הממלאות את מקום הביהמ"ק (לאחר חורבנו) אין משמען רק הלכות

18 ברכות לא, א. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ד הי"ח. ובכ"מ.

19 ובפרט שמשטחיות לשונו משמע שהכוונה באיש השלם הכולל חכמה ומעשה וכו' אינה רק לבני"א אלא גם – להבדיל – באוה"ע, ומפורש בדבריו "חכמי האומות החולפים ואשר לא ראו הנביאים ולא שמעו חכמתם כבר ידעו גם הם שאין האדם שלם אלא כשיהי' כולל הדעת והמעשה". ואיזו שייכות יש להם לד"א של הלכה?

20 סנהדרין פו, סע"ב (במשנה). ספרי שופטים (ז', ח). רמב"ם הל' ממרים בתחילתו. ובהל' סנהדרין פ"א ה"ג: קובעין בתחילה ב"ד הגדול במקדש כו' ומעמידין בכל עיר כו'.

21 לדעת ר"מ הס"ת הי' מונח בארון, ולדעת ר"י בצד הארון (ב"ב יד, א. פרש"י וילך לא, כו).

22 אבל דוחק הוא, שהרי הרמב"ם שם לא הביא כלל התחלת מאורז"ל "מיום שחרב ביהמ"ק".

ואיתא בגמרא²⁹ שא' הטעמים לזה, לפי ששיעור גופו של אדם הוא שלש אמות, ואמה נוספת כדי שיוכל להרים ידיו מעל לראשו³⁰.

ולכאורה צריך ביאור בזה: כיון שלגוף – ובכלל זה גם הידיים (במצב הרגלי²) – די בשלש אמות³¹, קשה, וכי מאחר שלפעמים, במצב בלתי רגיל כלל³², אדם מרים את ידיו מעל לראשו ותופס אז יותר מקום מן הרגיל, יש להחשיב את „מקומו” לעולם כשיעור ד' אמות?

ו. והענין בזה: העולם נברא ע"י הקב"ה באופן של שלימות, עולם על מילואו נברא³³; ומ"מ אמרו רז"ל³⁴ שמה שברא אלקים הוא „לעשות” – לתקן: תכלית הבריאה היא, שהאדם יפעל ויחדש בה יותר ממה שיש בה מצד עצמה,

29) עירובין מת, א. ובספ"ז שם מסיים בהמשך לזה „מכאן אמרו חכמים.. המעביר חפץ ברה"ר כו". וראה אוצה"ג קדושין כו, ב סקנ"ג שגם ד"א של מציאה שייך לזה.

30) בעירובין שם בדעת ר"י „גופו שלש אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו”. ור"מ ס"ל: כדי לפשוט ידיו ורגליו. ובתוספתא (שם פ"ג ה"ט). מלא קומתו ופישוט ידיו הרי ד'. ומוכח שגם לדעת ר"מ הכוונה לפישוט ידיו למעלה מהראש.

31) ע"פ דעת הרשב"ם ורמב"ן (כ"ב ק, ב) שג' אמות הוא ביחד עם הראש. אבל גם לפי התוס' (ב"ב ועירובין שם. ובכ"מ) דגופו של אדם ג' אמות היינו בלא ראשו – הרי עכ"פ אינו מגיע בראשו לד' אלא בצירוף ידיו.

32) להעיר מרמב"ן (ובחיי) בשלח (יז, יא): אמרו במדרש כו' (בס' הבהיר סקל"ח). וראה תו"ש עה"פ. וש"נ לבאר שבע בשו"ת.

33) ב"ר פ"ד, ז. וראה שם פ"ג, ג.

34) ב"ר פ"א, ו. וברש"י שם.

וכיון ש„כל מעשיך יהיו לשם שמים”, „ואפילו בשעה שהוא ישן וכו” – כפי שמאריך בהל' דעות²³, ומקומו של אדם הוא ד' אמות – כדלקמן בארוכה – הרי שגם „הלכה” צ"ל „ד' אמות”.

תרי"ג מצות, ובפרט – הציווי „כל מעשיך יהיו לשם שמים”, הרי נתנו ממתן תורה ואילך – ומובן שעד אז, כולל גם „בימי שם ועבר”, אין כל זה שייך²⁴, כפי שכתב שם הרמב"ם.

ה. והביאור בזה (בפנימיות): מצינו בנוגע לכמה ענינים, שלכל אדם ניתנו ארבע אמות²⁵, כדילפינן²⁶ ממה שכתוב²⁷ „שבו איש תחתיו” – ושיעור זה נקרא „מקומו של אדם”²⁸.

23) פ"ג. וראה תוספתא ברכות רפ"ד.

24) ויומתק אר"ח סרל"א.

25) ח"ב פל"ט, עיי"ש.

26) חוץ לתחום בשבת (מכילתא (ופרש"י) בשלח טז, כט. עירובין מה, סע"א במשנה). וראה המאור לשבת צו, ב (לענין המעביר ד"א ברה"ר בשבת). תרי"ג ברכות כז, ב (לענין איסור התפלה אחורי רבו). שיטה למו"ק טז, א. ועוד. וכן תקנו שיהיו ארבע אמות של אדם קונות לו (ב"מ י, א), שלדעת כמה (ר"ן גיטין עח, א. ריטב"א שם (בתי' הב'). שו"ת הר"י מיגש ס' קו) הקנו את הד"א עצמם. ועוד.

27) לענין תחומין – מכילתא (ופרש"י) שם.

28) נא, א. א. ירושלמי שם פ"ד ה"א.

29) בשלח טז, כט.

30) ראה ספרי זוטא (שלח טו, לב): אל יצא

איש ממקומו יחא לו מקום וכמה אמרו ד' אמות. וראה שיטה למו"ק שם. ב"י יו"ד ס' שלד ד"ה וזה דין בשם קונדריסים. ובאמ"ב (שער הק"ש פמ"ב): דמקומו של אדם הוא ד"א .. לכך אסור להוציא מד"א בשבת .. וכן כשלא עירב כו'. וראה תו"ח בשלח רנד, סע"ב ואילך.

ככה. והיינו שגם עלייתו בכחות הנעלים דהשגה, ואף העלאתם מעל לשכלו (כפי שהוא מצד הבריאה), קשורים ב„מעשה“ בפועל. בסגנון אחר (ולאידך גיסא): כל העילויים שאליהם מתרומם האדם צריכים להשפיע ולפעול שינוי גם במעשה בפועל*³⁶.

ועבור ב' ענינים אלו, „החכמה והמעשה“, ניתן לו מקום „ד' אמות“ (יותר³⁷ מהג' אמות שמצד הבריאה)³⁷.

197

ז. וכשם שכן הוא בבריאת כללות העולם והאדם, כך יובן גם בשייכות לתורה [שהרי כל עניני העולם והאדם נמשכים מהתורה]³⁸:

התורה היא אוריין תליתאי³⁹, היינו שנחלקת לג' בחינות, ובכללות זוהי החלוקה דתורה נביאים וכתובים [וזוהו המקור והסיבה לכך שכל הבריאה נחלקת לג' דרגות וחילוקים, כידוע⁴⁰].

וע"י עבודת התשובה, שלמעלה מגדר הבריאה, פעלו בני שתתוסף

(36*) ועפ"ז יומתקו דברי ר"י (עירובין שם) כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, כי הכוונה היא דבחי הכי תחתונות (במעשה) „מתחת מרגלותיו“ תעלנה לדרגת „מראשותיו“.

(37) מובן שאין לזה סתירה ממה שמצינו בכ"מ מעלה בג' לגבי ד' (שבת קד, א. פרדס ש' ערכי הכינים מע' גד. לקו"ת במדבר עט, ב. ובכ"מ). ולהעיר מצפ"ע עה"ת ר"פ ויצא.

(37*) ועפ"ז יובן מה שפשוט לשון הרמב"ם משמע שמדבר בנוגע לכל אדם, גם בנוגע לאוה"ע (כנ"ל הערה 19), כי כל אדם לעמל נברא (סנהדרין צט, ב. וראה ב"ר פל"ט, ח (כסופו)). ואכ"מ.

(38) ראה ב"ר בתחלתו.

(39) ראה שבת פח, א. זח"ג רמז, א.

(40) ראה ד"ה צעקו תרפ"ח פ"ו. סה"מ תרצ"ט

ע' 223 ואילך. ובכ"מ.

— אפילו בג"ע ועוד לפני החטא (דעץ הדעת), שזוהי השלימות הכי נעלית בבריאה, ה' דרוש שיתקיים „לעבדה ולשמרה“³⁵ — ע"י אדם הראשון.

וכשם שהוא לגבי כללות הבריאה, כן הוא גם בנוגע לאדם.

ודבר זה בא לידי ביטוי גם במקומו הגשמי, בענין (הפנימי) ד„ד' אמות“ הנ"ל: האדם (ראשו, גופו ורגליו) מצד בריאתו תופס ג' אמות (שהן כנגד (ורומזות) לג' המדרגות הכלליות דראש, גוף, רגל); ומצד הבריאה הנה הראש — כשמו — הוא המקום וה' מדרגה העליונים ביותר שבאדם; למטה מזה הגוף, והמקום והדרגה התחתונים ביותר הן הרגליים. ונמצא שמצד הבריאה הידים, משני צדי הגוף, הן למטה מהראש.

ומהות עבודת האדם היא — להתרומם למעלה מן הדרגה (של הג' אמות) שמצד הבריאה, למעלה גם מהמדרגה העליונה ביותר בה, שזהו הראש, מקום השכל; דהיינו, להגיע לידי כך שבהבנתו והשגתו (לא ישאר בגדר והגבלה של „ראשו“ ושכלו, אלא) יה' שקוע בעינים שלמעלה מ„ראשו“ מצ"ע.

והתרוממות זו קשורה דוקא ב„ידי“, הרומזות לבחינת המעשה, וע"ד מאמר רז"ל³⁶ שע"י צדקה — נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים

(35) בראשית ב, טו.

(35*) ולהעיר מלקו"ת ר"פ קדושים וס"ג.

דרוש ג' בחי' אדם (אוה"ת במדבר ע' תתקטב ואילך).

(36) תו"א בתחלתו. ונת' באוה"ת שם.

בתורה גם המדריגה הרביעית⁴¹, כפלים לתושי"ו שבתורה, שנוספה ע"י הלוחות השניות⁴².

ורייטא⁴⁶ דרגא זו שבתורה מכונה בדברי הרמב"ם (שם), נכבד שבמוש' כלות", שעיי"ז מגיע האדם אל התכלית – לצייר לנפשו אחדות הקב"ה⁴⁷.

ואעפ"כ נקראות הד' אמות שבתורה ד' אמות של הלכה" [ובדוגמת המ' בואר לעיל בנוגע לד' אמות של האדם, שזהו מצד הגבהת הידיים למעלה מה' ראש], שהרי, אימתי יש בידינו הוכחה שהאדם הגיע גם אל ה"אמה" הר' ביצית, סוד שבתורה – בשעה שגם בחי' התורה שלמעלה מגדר הבריאה יורדת למטה ומתקשרת להלכה, דהיינו (כפשוטו) לדין בנוגע לפועל;

ואדרבה⁴⁸: כיון שבחי' רביעית זו,

הלכה היינו שיהי' שורה בהם ד' אותיות הוי', עיי"ש.

46 זח"ג שם. ולכן נחלק בכללות לב' מדרי': פשט רמז דרוש – גופא דאורייתא, תורה שבבריא (בי"ע); סוד – נשמת דאורייתא, שלמעלה מהבריאה (אצ"י). וראה בהקדמת הרח"ו שם. רמ"ז שם. קונט' עה"ח פי"ג טו. ובכ"מ.

ולפעמים מבואר שה' מדרגות בתורה: ד' חלקים פרד"ס כנגד גרנ"ח, ובחי' יחידה. אבל זהו בפרטיות ע"פ תורת החסידות, ובכללות מבואר ככפנים (ראה קונט' ענינה של תורת החסידות סי"א ובהנסמן שם. לקו"ש ח"ה ע' 14 ואילך. ח"ו ע' 109 וע' 117 ואילך לענין שהתורה ניתנה בה' קולות). ואכ"מ.

47 ובכללות יותר: ג' דרגות ראש גוף ורגל בגוף התורה: תושב"כ תושבע"פ ופנימיות התורה; נשמת התורה – בחי' אלקות שבתורה (ד"ה משכני (הא') תש"א פ"ו).

48 דכמו שבעולמות עולם האצילות הנרמז בתבית, "אף" נסמך ל"עשיתיו" דוקא (ראה לקו"ת בלק סט, סע"ג), כן גם בד' חלקי התורה פרד"ס, חלק הסוד שבתורה (אצ"י) שייך לחלק השייך לעשי' דוקא (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 3 – לענין יינה של תורה שבפרש"י). וראה מכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר (בשם אביו כ"ק אדנ"ע) אודות ייגון אדה"ז בן ד' בבות (נדפס בהתמים ח"ה ע'

ובפרטיות כן הדבר בכל חלקי התורה: ישנן ג' אמות" (ג' מדריגות) בתורה כפי שהיא בגדר הבריאה, והן – פשט רמז דרוש⁴³, שזהו גוף התורה⁴⁴; אמנם התכלית היא שהאדם יגיע ע"י יגיעתו ל"ד' אמות" – כולל ה"אמה" והמדריגה הרביעית שבתורה, שלמע' לה מהציוור קומה דגוף התורה – והיא בחינת הסוד שבתורה⁴⁵, "נשמתא דאור"

41 להעיר מזהר שם, דבחי' הד' בתורה היא מלכות, ה', רביעית. ויובן עפ"י מה שהוספה דמדרש הלכות כו' תושבע"פ, שנתוסף ע"י לוחות שניות (כי בהנסמן בהערה הבאה) נק' בחי' ד' בתורה, כי מלכות פה תושבע"פ קרינן לה (הקדמת תקו"ז).

42 שמו"ר פמ"ו, א (בסופו). פמ"ז, ז. ומשמע שגם לפנ"ז ה' תורה נביאים כתובים. וכן מובן ממדרשי רז"ל עה"פ (תשא לא, יח) "ככלותו" (תנחומא תשא טז. שמו"ר פמ"א, ה. פרש"י שם). אבל ראה נדרים כב, ב. ויתירה מכ"ז אמרו"ל דאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בניני ודקדוקי' ואותיותי' של תורה היו כתובים בלוחות ראשונות וע"כ צריך לחלק באופן ד"כתובים" דתושב"כ או תושבע"פ וכר"י ובאופן דהאמירות למשה המפורשות – לאופן דאמירת מה שתלמיד ותיק יחדש – ועד"ו יל"פ גם בנדו"ד.

43 כנגד ג' עולמות בי"ע – ע"ח ומ"ח (הובאו בלקו"ד ח"א תשעא, א). וראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נעתק בקונט' עה"ח (הוספה הא') ע' 62 ואילך). רמ"ז לוח"ד, טע"ב. 44 זח"ג קנב, א.

45 כנגד עולם האצילות – נסמן בהערה 43 ובאוה"ת בלק (ע' תתקלה); ופי' ד' אמות של

(* להעיר מגטין (ס, ב): אר"א תורה רוב בכתב (ובמפרשים שם). ירוש' פאה פ"ב ה"ד.

ועם כל זה, הרי גם מדריגה זו הנעלית ביותר היתה קשורה ב"מעשה": נוסף על כך שבנין ביהמ"ק וכליו ה' ע"י מעשה ידי אדם, הנה כך ה' גם בסדר העבודות של הכהנים בביהמ"ק גופא⁵³, עד לארון שבקדש הקדשים – ההזיות ביוהכ"פ.

ט. אע"פ שההוספה בתורה נתחדשה בכללות בלוחות השניות, ע"י הקדמת עבודת התשובה דבניי [וכמו כן ע"י יגיעה, דדחקין למלה דחכמתא ודייקין לה ומחכאן לה למנדע ברירא דמלה]⁵⁴, יכול כל אחד מישראל להגיע עד להעלם העצמי דתורה⁵⁵],

ועד"ז בנוגע לכל חלקי התורה, שהגילוי מבחי' הד', סוד שבתורה, נתגלה בעיקר בדורות האחרונים⁵⁶,

נשמתא דאורייתא, היא למעלה מגדר הבריאה – הרי דוקא משום כך נוגע הדבר עוד יותר שתבוא לידי הלכה, שתפעל גם על המעשה.

ח. לפי זה יובן גם הקשר בין ד' אמות של הלכה ל"מיום שחרב ביהמ"ק":

הקב"ה לית אתר פנוי מיני' ומלא כל הארץ כבודו, ומ"מ הנה גילוי והשראת השכינה היו דוקא בביהמ"ק⁴⁹, ומשם נמשך לכל העולם כולו. בביהמ"ק בכללות היו ג' דירויין: חצר אהל מועד, אהל מועד והוא ההיכל, וקדש הקדשים⁵⁰. והגם שהשראת השכינה היתה בכל ביהמ"ק, הנה עיקר ההשראה ה' בקדש הקדשים, ובקדש הקדשים גופא ה' זה ע"י הארון⁴⁹.

ומטעם זה נמנה הארון כמדריגה רביעית, הגם שעמד בקדה"ק (מדריגה התורה כפי שהיא למעלה מגדר הבריאה – "מקום הארון" כפי ש"אינו מן המדה"⁵¹ – ובזה נראתה, "אחדות הקב"ה" בגילוי⁵²).

סג [רמד] שבכא הד' שהוא מכוון כנגד עולם האצילות מובדל בעצם מהותו מבכא הג' (שהוא כנגד עולם הבריאה), ולהלן שם (ע' סד [488]). ובתורת שלום (ע' 23, 25): ששייכת דוקא לבכא הא' שכנגד עולם העשי'.

(49) ראה תניא פנ"א ואילך. סידור צח, ד. (ובכ"מ). ושם גם לענין ד"א של הלכה.

(50) חצר אוה"מ כנגד ביי"ע, אהל מועד – היכל, כנגד אצילות, קה"ק כנגד עולמות א"ס שלמעלה מאצילות – אוה"ת ויקהל ע' ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב (סה"מ תרס"ג ע' נא). ד"ה כי הוא יברך הש"ת בתחילתו.

(51) יומא כא, א. כי"ב צט, ב. וראה יומא שם שהיא במדר' אחרת מה' נסים שבביהמ"ק.

(52) ראה המשך תרס"ו ע' רכז. ושם ע' רכח,

שהו"ע יחוד הוי' ואלקים מלמעלה למטה. ד"ה והוא עומד שם (ע' נח).

(53) להעיר מלקו"ש חיי"א ע' 125.

(54) זח"א קל, ב.

(55) נתי' בארוכה בד"ה ואברהם זקן (ולאח"ז)

תרס"ו. וראה שם ע' תה ואילך. ועוד.

(56) כי אף שעיקר גילוי סודות התורה יהי

לע"ל ע"י משיח, ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א,

ב ובפרש"י) – הרי כבר נתגלה בימי רשב"י וכו'

באופן של "הבל" עכ"פ (ראה קה"ר ספי"א. רפ"ב),

ובדוגמת מה שגם לפני מ"ת (אצל האבות כו') ה'י

לימוד התורה באופן של "ריחות" (שהש"ר פ"א,

ג א).

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בלקוטי לוי"צ (אגרות ע'

רכד) שגילוי החסידות שב"ט כסלו הוא גבוה

יותר מגילוי פנימיות התורה כו' שתתגלה ע"י

מ"צ (ולכן כהקדמה לזה ה' העלם גדול ביותר),

ד"לתורת הנגלה ה'י מקודם קרי"ס שנקרע לייב

קרעים, ולנסתר דתורה שע"י מ"צ ה'י מקודם

קריעת הנהר לו' נחלים, וגילוי אור החסידות

שלמעלה משניהם ה'י הגאולה ביי"ט כסלו,

שכולל ב' הבחי' די"ב ו' –

דלכאורה: א) איך אפ"ל חיבור ב' הבחי' די"ב

למעלה מגדרי הבריאה קשורה לא רק עם הדיבור דעשה"ד בלבד, אלא עם מעשה הקב"ה כביכול, „וירד ה' על הר סיני". ובפרט שגם כפשוטו – פירוש הירידה והגילוי הרי הוא מעשה מרכבה – סוד שבתורה.

ובסגנון הרמב"ם הנ"ל: במ"ת היו שני הענינים – „חכמה" דתורה על כל חלקיה, עד לבחי' סוד שבתורה, גילוי בחי' אחדות הבורא⁵⁹; וזה קשור ב„מעשה" (נוסף לזה שרוב עשה"ד הם ציוויים על מעשה בפועל) – „וירד ה' על הר סיני".

וההקדמה ההכרחית לזה היתה „ואל משה אמר עלה אל ה'"⁶⁰ – שהנבראים יצאו מגדרם, גדר התחתונים, ובלשון חז"ל⁶¹: „תחתונים יעלו לעליונים".

י"ד. ע"פ כל הנ"ל יש ליישב השאלות הנ"ל (ס"א):

200 ידוע – והיא דעת הזוהר⁶² – שהתורה ניתנה דוקא לאחר שבא יתרו ונתגייר. וביאת יתרו היתה הכנה למ"ת.

ולכן נקרא בכתוב כאן בשם „יתרו" (וכן כל הפרשה נקראת על שמו, ולא „שבת מ"ת", ולו כשם נוסף – כדוגמת שבת שירה וכיו"ב), לפי שהשם יתרו „נושא" את התוכן והתכלית דמ"ת:

השם „יתרו" כולל את שני השמות

59) ראה תניא פל"ו. ובכ"מ.

60) משפטים כד, א.

61) תנחומא וארא טו. שמור"ר פי"ב, ג.

62) זהר פרשתנו סז, ב. סח, א. וראה ד"ה

ויאמר משה שם. לקו"ש חיא"א ע' 75 ואילך.

ותכלית השלימות שבזה תהי' רק לעת"ל בגילוי תורתו של משיח, ע"י עבודת ויגיעת בני"י במשך זמן הגלות –

מ"מ, הרי ידוע שלא יהי' מ"ת בשנית, מפני שהכל כבר „ניתן" במ"ת⁵⁷, אלא שההמשכה והגילוי מזה באים לאחר זמן ע"י עבודה ויגיעה.

ואע"פ שבכללות ניתנו כל חלקי התורה במ"ת בעשרת הדברות, מ"מ, בפרטיות, בחי' סוד שבתורה, נשמטת דאורייתא, נמשכה ונתגלתה ע"י „וירד ה' על הר סיני"⁵⁸. היינו, שהמשכת והתגלות בחי' התורה כפי שהיא

וז' (גילוי תורת החסידות ב"ט כסלו), קודם שתהי' הבקיעה לז' עצמה (שזו תהי' רק לע"ל)? (ב) הרי נסתר דתורה ישנו גם לפני הבקיעה לז' נחלים (דלעתיד) – אצל רשב"י כו' ומזמן הארז"ל ואילך וכו'?

אלא שגילוי בחי' נסתר שע"י מ"צ נתגלתה כבר באופן של הבל (עכ"פ) בזמן רשב"י וכו', ומזה מובן שברוחניות (עכ"פ) כבר היתה הקריעה לז' נחלים*.

57) ד"ה ויאמר משה תש"ט פ"ו.

58) פרשתנו יט, כ.

* ועד"ז הוא בנוגע איחוד נגלה ונסתר שהי' אצל רשב"י (ראה הסנוט לעיל ע' 39 הערה 45 בשוה"ג). אבל עפ"ז שמשווה (בלקולוי"צ סס) הגילוי ד"ט כסלו לקריעה לז' נחלים דלעתיד, אולי אפ"ל שגילוי תורת החסידות ב"ט כסלו הוא לא רק באופן של „הבל" (כרשב"י כו'), כ"א שכבר „ניתן" ונמשך למטה ע"י אדמו"ר הזקן [אף שגם תורת החסידות שבתורתו של משיח תהי' באופן נעלה מאשר עתה – שה"ז לימוד ע"ד ראי' (עין ש' האמונה פ"ט)]. ולכן לע"ל יש צורך בהקדמה (דבקיעה בפועל – שהיא הקדמה) רק לנסתר דתורה (שבתורתו של משיח) – בקיעה לז' נחלים – ולא לתורת החסידות (ענין של „י"ט") – כי תורת החסידות כבר נמשכה ע"י אדה"ז.

— יתרו ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה⁶³, וההוספה ד"רוא"ו בשמו — יתרו, כשהגיע לידי קיום המצוות.

ושני פירושים אלו הם בכללות שני הענינים שהיו ביתרו (קודם שנתגייר): (א) „כהן" מלשון שר — שהי' נכבד וחשוב אצל אה"ע, והרי עיקר ענין השר הוא בהנהגת המדינה ובמילוי פקודת המלך, מעלות המעשה (דמדין), (ב) „כהן" מלשון כומר לע"ז, המורה על גדלות וחשיבות בידיעה והשגה, וכמאמר⁶⁹ (שהביאו רש"י) שהי' מכיר בכל ע"ז שבועלם.

דענין „מכיר" בע"ז ובכלל בנדודי — הוא (כמבואר בזהר) מעלות החכמה (דמדין). הדבר בא מחמת טעותם בהבנה והשגה, ע"ד מה שמאריך הרמב"ם⁷⁰ בזה שבימי אנוש וכו' אמרו הואיל והקב"ה ברא הכוכבים ומזלות וגלגלים ונתן בהם כח להנהיג את העולם, צריך לפאר ולשבח לכוכבים ומזלות ולחלוק להם כבוד.

וזהו הפירושי' במה שיתרו „הי' מכיר בכל ע"ז שבועלם" — שהיתה לו ידיעה והכרה בכל הממוצעים של כל העולמות. אלא שטעותו בעודו כהן מדין היתה שלא ידע ולא הכיר בכך שאינם מציאות לעצמם כלל, ואסור להחשיבם כמציאות לעצמם.

וזהו שמדגיש הכתוב „וישמע יתרו כהן מדין", היינו, שבשני הענינים ד, חכמה ומעשה" הי' יתרו — בלעומת זה — בתכלית השלימות, ומ"מ שמע

וכמבואר לעיל, אלו הם שני עניני השלימות ד, חכמה" ו, מעשה", שנתחדשו במ"ת, וההכנה והקדמה לזה היתה בכך שלפני כן פעל יתרו⁶⁴ את ב' השלימויות הללו בעצמו⁶⁵.

יא. ועפ"ז מובן מה שהכתוב ממשיך מיד „(וישמע יתרו) כהן מדין" — שפירושו הוא גם „כהן לע"ז"⁶⁶. ולכאורה הרי זה בסתירה לשבחו של יתרו⁶⁷?

אלא הביאור בזה:

התואר „כהן מדין" כולל שני

(63) מכילתא תנחומא (ד) ופרש"י ר"פ. ובשמו"ר פכ"ז, ח (לפי' הד"א). ובספרי (בהעלותך י, כט) הוא בשם יתרו.

(64) ראה ד"ה ויאמר משה שם, שזה שיתרו הוסיף פ' אחת בתורה (פ' ואתה תחזה), וקודם מ"ת הי' צ"ל הודאת יתרו דוקא — בכדי שבמ"ת תהי' גם בחי' התורה שתתגלה לעתיד, ובכדי שבכללות נש"י תהי' בחי' ראיית המהות במ"ת. ועפ"ז תומתק ביותר שייכות יתרו לבחי' הד', סוד שבתורה, שזוהי תורתו של משיח דלעתיד וגם ראיית המהות דמ"ת, עיי"ש.

(65) ולהעיר שבפרשתנו (פרש"י ית, יג) מדובר גם ע"ד מוצאי יוה"כ⁹ — יום שניתנו לוחות שניות (משנה תענית כו, ב) ובפרש"י שם), ולאחר זה הוסיף יתרו פ' אחת בתורה (ראה לעיל בפנים שהוספה בתורה באה בלוחות שניות). ובסיום הסדרה נאמר (כ, כא) „מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך גו'" — שהוא התכלית דמצות בנין ביהמ"ק (רמב"ם ריש הל' ביהב"ח), וע"י הקרבת הקרבנות כו' נעשה השראת השכינה (ראה לקו"ש ח"א ע' 125 ואילך).

(66) מכילתא כאן. שמו"ר פ"א, לב.

(67) ראה עד"ז קושיית אוה"ח כאן. אבל ראה

פ"ה הא' בפ"י יונתן כאן.

(68) מכילתא כאן. תנחומא שמות יא. פרש"י

ויגש מז, כב. שמות ב, טז. וראה ת"א ות"י כאן.

(69) מכילתא ית, יא. זהר שם סט, א.

(70) הל' ע"ז בתחילתו.

(71) ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 74 ואילך.

וזהו הדיוק בלשון רש"י „מה שמועה שמע ובא" (ולא בא ונתגייר): הכתוב מדבר על מה שהביא את יתרו לכך שאחרי כן נתגייר, ועל זה מבאר „את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו גו"; אבל שאלת רש"י היא „מה שמועה שמע ובא"75: את השמועות הנ"ל שמע יתרו במדין, ויכול הי' להישאר במדין ושם להתגייר – וא"כ מה הביאו לכך שבא, שיצא מהגבלות שלו עד כדי לבוא למדבר שמים, מקום תהו?76

על זה מבאר רש"י: „קריעת ים סוף ומלחמת עמלק": קריעת ים סוף – שבאה ע"י „ויסעו"77 – „מעשה"; מלחמת עמלק – שבאה עקב חסרון „בחכמה", שאלתם היש הוי' בקרבנו אם?78 אין, ואף הנצחון בה הי' ע"י „נושאים עיניהם למעלה"79 – חכמה80. ובב' ענינים אלו ראה יתרו שדרושה ההכנה, העבודה לצאת מהגבלות81.

קריעת ים סוף: ידוע שענינו של קריעת ים סוף, הפך ים ליבשה, הוא ביטול ההגבלות והמחיצות בין ההעלם (ים) לגילויי (יבשה), כמבואר בארוכה

(75) ומוכרח הוא גם מזה שרש"י בחר הגירסא שבמכילתא „ובא" ולא כבזכחים „ובא ונתגייר" ולא כבירושלמי „מה שמועה שמע" (ותו לא). ועפ"ז מתורץ גם בדרך הפשט דרש"י.

(76) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ ית, ה.

(77) בשלח יד, טו.

(78) שם יז, ז.

(79) ראה ר"ה כט, א (במשנה).

(80) להעיר שקריס – בסיפא דכל דרגין מלכות (מעשה), עמלק – ראשית גוים – מליקה (תו"א פה, א ואילך).

(81) עפ"ז למ"ד (במכילתא כו) „מ"ת שמע

ובא" צ"ל דס"ל דמאופן נתינת התורה בפועל ידע הענין דיציאה מהגבלות.

(הבין והכיר) ובא ונתגייר, והפך את שתי השלימויות שלו לקדושה72: „יתר" – שיתר פרשה אחת בתורה, שלימות בענין החכמה, עד לידיעה ש„גדול הוי' מכל האלקים" – השלימות באחדות הבורא, ש„כל האלקים", כל הממוצעים, אין להם שום שליטה וכח73, והם רק „כגרזן ביד החוצב בו"74; „יתרו" – קיום המצוות: תכלית השלימות במעשה.

יב. כיון שענין מ"ת הוא (כמו שנתבאר במק"א בארוכה) ביטול הגזירה עד ש„תחתונים יעלו לעל-יונים" – שהנבראים יצאו מגדרם כנבראים ויתרמו למעלה מזה, לעל-יונים – הרי מזה מובן, שגם אצל יתרו (שביאתו היתה הכנה למ"ת) היתה עבודה זו עם עצמו: יציאה ממדידותיו והגבלותיו.

(72) להעיר גם מאה"ח כאן.

(73) וזה הכריח יתרו ממה ש„בדבר אשר זדו עליהם": באם איבוד מצרים הי' ע"י אופן אחר, הי' מקום לטעות ולומר שגם לכחות הטבע ישנו כח ושליטה אלא שהוי' גדול מהם ושליט עליהם. אבל מזה שנאבדו בכח זה עצמו שדימו לאבד את ישראל – לא שאיבודם הי' ע"י איבוד ושכירת הכח שלהם, כ"א אדרבה, כח זה עצמו גרם איבודם – מוכרח שכל ענינו של הכח הוא רק כפי רצונו ית' (וראה ד"ה כי תראה חמור תש"ד ס"ד). וע"ד מ"ש בתו"א (מא, ד) בפירוש הכתוב כי גדול הוי' ואזונו מכל האלקים (ובחצ"ע"ג שם מביא גם הפסוק עתה ידעתי שאמר יתרו) „ומושל על כולם להיות היש בטל .. שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי' חפץ ורצון הוי'", והיינו שציור הנבראים עצמם (לא רק נס שהו"ע שידוד הטבע) הוא מרצון הוי'. וראה כלי יקר כאן ד"ה את כל אשר עשה.

(74) ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהנמסר שם (סה"מ מלוקט ח"א ע' נא ואילך).

וההגבלות, למעלה מטעם ודעת⁸⁴. וזהו ענין מלחמת עמלק – שבירת קליפת הקרירות לעבודה שלמעלה מטעם ודעת.

וה"שמועה" של שני ענינים אלו – קריעת ים סוף ומלחמת עמלק – עוררה את יתרו שיבוא – „ובא” – שיצא מהגבלותיו, עזב את מקום כבודו כ"כהן מדין", ובא למדבר שמם כו' להתגייר; וזו היתה ההכנה למ"ת, שבה ביטל הגזירה כו' – ותחתונים יעלו לעליונים.

(משיחות יו"ד שבט, וש"פ יתרו תשכ"ד)

במק"א⁸² – וזו היתה מהות ההכנה למ"ת שענינו „תחתונים יעלו לעליונים כו”.

מלחמת עמלק: קליפת עמלק היא ענין הקרירות, אשר קרך בדרך⁸³; ענין הקרירות מנגד בעיקר לעבודה דלמעלה מטעם ודעת – כי, בדקות, מסכימה קליפת עמלק שצריך לעבוד את השי"ת, אבל היא אינה יכולה להניח לאדם לצאת מן המדידות

(82) ראה תו"א ולקו"ת (כמסומן במפתח ערך קרי"ס). וראה שער האמונה פנ"ד. המשך והחרים תרל"א ע' ה.

(83) תצא כה, יח. וכדרז"ל (תנחומא שם ט. ובפרש"י) ל' קור כו'. הקרה מפני אחרים. וראה ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג' ואילך. ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים תרצ"ד (סה"מ) קונטרסים ח"ב ע' 570 ואילך). לקו"ש ח"א ע' 209 ואילך. ובכ"מ.

(84) ובפרט שמצד קרירות דעמלק הי' יכול לטעון שמספיק יציאתו מהגבלותיו בזה שפירש עצמו מע"ז בהיותו במדין, שאז נידוהו מאצלם (תנחומא שמות יא. שמו"ר פ"א, לב. פרש"י שמות שם).

